

T. B. M. M.

Gizli Celse Zabıtları

1 Şubat 1337 (1921)

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — ZABTI SABIK HULÂSASI	356	1. — Tokat Mebusu Nâzım Beyin masuniyeti teşriyesinin ref'ine dair Ankara İstiklâl Mahkemesi Riyaseti tezkeresi.	356:363
2. — MÜZAKERE EDİLEN MEVAD	356		

Cilt : 8

142 ncü İn'ikat, 3 ncü Celse

YÜZ KIRK İKİNCİ İNİKAT

1 Şubat 1337 Salı

Üçüncü Celse

REİS : İkinci Reis Vekili Vehbi Efendi Hazretleri

KÂTİP : Âta Bey (Niğde)

REİS — Celseyi açıyorum. Zabtı sabık hulâsası okunacaktır.

1. — ZABTI SABIK HULÂSASI

YÜZOTUZYEDİNCİ İNİKAT

21 Kânunusâni 1337 Pazartesi

ÜÇÜNCÜ CELSE

Vehbi Efendi Hazretlerinin riyasetinde in'ikat ederek; Ermenistan'la cereyan edecek müzakerat hakkında Hariciye Vekili Ahmet Muhtar Beyefendi tarafından verilen izahat istima olunduktan sonra, Çerkez Ethem ve müfrezesinin vaziyeti hakkında Mus-

tafa Kemal Paşa Hazretlerinin beyanatı dinlendi ve celseye nihayet verildi.

Reis
Vehbi

Kâtip
Niğde
Âta

REİS — Zabtı sabık hulâsasını reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler, etmeyenler, kabul edilmiştir.

2. — MÜZAKERE EDİLEN MEVAD

1. — *Tokat Mebusu Nâzım Beyin masûniyeti teşriyesinin ref'ine dair Ankara İstiklâl Mahkemesi Riyaseti tezkeresi.*

REİS — Mevzuu müzakereye başlıyoruz. Evvelâ Ankara İstiklâl Mahkemesi tezkeresini okutuyorum.

(İstiklâl Mahkemesi tezkeresi okundu)

BİR MEBUS — Efendim; bir noktayı tavzih etmek lüzumunu arz ediyorum. İstiklâl Mahkemesi bunu bir şikâyetname şeklinde mi Meclise teklif ediyor?

İHSAN BEY (Cebelibereket) — Efendim; Ankara İstiklâl Mahkemesi şimdi huzuru âlinizde okunan takrirden anlaşıldığına nazaran Nâzım Beyin teşkilâtı hafiyeye ile alakadar olduğunu maatteessüf zannediyor ve bu zannından dolayı da kendisini isticyap etmek istiyor. Onun için heyeti celilenizin müsaadesini istirham ediyor.

REİS — Pekâlâ öyle ise.

MUSTAFA KEMAL PAŞA (Ankara) — Muhterem arkadaşlar, çünkü celsei aleniyyede heyeti umumiyenize karşı pek acı bir hakikatı derin elemlemlerle arz ve ihbar etmek mecburiyeti karşısında bırakıldım. Filhakika ötedenberi celsei hafiyelerimizde teati edilen bütün efkârın harice düşmanlarınıza muntazaman ih-

bar edilmekte olduğuna dair mevsuk istihbaratımız vardır. Evvelâ burada harice ifşası menafii millet ve memleketimiz için gâyet muzır olan bir çok şeyleri daha bir kaç gün evvel buraya avdet etmiş bulunan Hariciye Vekilimiz Bekir Sami Beye Moskova Rus Umuru Hariciye Komiseri Çiçerin aynen söylemiştir. Binaenaleyh, işte bu ihbarat maatteessüf içimizden çıkabiliyor ve nasıl bir kanal ile oraya gidebiliyor? Yine mevsuk istihbaratımız vardır ki celsei hafiyelerimiz muntazam raporlarla İstanbul'da İngilizlere tevdi edilmektedir. (*Lânet sadaları*) Celsei hafiyelerimizde hayatı millet ve memlekete makasıdı âliyei millete ait sözlerin ifşa edildiğine dair ecnebilerden mevsuk malûmatımız vardır. Binaenaleyh maatteessüf içimizde bu zihniyyette insanlar olduğunu itiraf mecburiyetindeyiz ve yine bu insanları meydana çıkarmak hepimize müştereken ait bir vazifei vataniyei ve vicdaniyedir. Yalnız bana ait değildir. Heyeti umumiyemize aittir. Dünyâ müştereken bu istihbarat üzerine kabul etmeye mecbur olduğumuz bu esas üzerine meydana çıkarmamız lüzumuna kailim. Yalnız biraz daha ileri giderek çünkü ifadatımda kendi vukuf ve malûmatımı da nevima ifşa etmiş oldum. Hakikaten ben şahsen muttali olduğum vesaike istinaden isim dahi söyleyebilirim ve bilhassa bu isimler üzerinde vasil olduğum, muttali ol-

duğum malûmatın hangi menbalardan alındığını, hat- ta celsei hafiyemizde dahi söylemeyi siyasetimiz ve menafimiz için münasip görmedim. Fakat herhalde söylenmiş bir sözdür, bunu Heyeti Âliyemiz bir defa daha tetkik etse münasip olur. Söyleyeceğim sözler, vereceğim izahat mümkün olduğu kadar mahdut bir dairede kalabilmek için münasip görürseniz on beş ki- şiden ibaret olmak üzere bir heyet intihap ediniz. Bendeniz o heyete izahat ve malûmatı mevcudemi ve- reyim. Onlar benim malûmat ve izahatım üzerine hâsil edecekleri kanaati ya doğrudan doğruya heyeti âliyenize arzederler, lüzum görürlerse daha çok tevsik ederler, tahkik ederler, tamik ederler ve rica ederim, bu meselede hepimiz aynı alâka ile müştereken çalışıl- m. Binaenaleyh, teklifim dünkü söylediğim sözleri daha açık ve katî ifadelerle tavzih etmek için ufak bir heyet, on beş kişilik, intihap ederseniz muvafık olur kanaatindeyim.

MEHMET SALİH EFENDİ (Erzurum) — Ar- kadaşlar; bendeniz meselenin ne tarzda cereyan ettiğini bilmiyorum. Tabii bunu İstiklâl Mahkemesi mey- dana çıkarır. Hatırı vâlanızdadır ki bir gün celsei ha- fiyede arzetmiştim : Koridorları muhafaza edemiyor- uz. İstanbul matbuatında bendeniz okudum, İstihba- rat Kaleminde gördüm. Alemdar gazetesi yazmıştı. Bu gazete tabii Heyeti Vekilededir. Paşa Hazretleri de görmüştür. Top ve mermi hakkında Meclisimizde bir söz cereyan etmişti. Alemdar gazetesi de bunu aynen yazmıştır. Rencidei hâtır olmamak için istirhamatta bulunmuştum, ki hariçten işitiliyor. Bazı ecanib ku- lağına kadar varıyor. Mutlaka içimizde bir şey var- dır. İhtimal ki ben de tehlikedeğim demektir.

VEHBİ BEY (Karesi) — Bendeniz bu mesele üze- rine söz söyleyecek değilim. Müzakere edilecek olur- sa o zaman maruzatta bulunacağım. Mahkemei Tem- yiz azasından bir zattan gelen mektubun son fıkrasını okuyacağım : Şimdi bir de bolşevik cereyanı vardır ki pek çirkin bir tecelliye başlatıyorlar ve gâyet âdi adamlar iş başında bulunmak istiyorlar. Allah en- camını hayır eylesin. Bunu yazan Mahkemei Temyiz âzasından bir zattır. (*Nereden yazıyor, sesleri*) Sivas' tan.

Şimdi geçen gün burada yine memleketin felâke- ti müzakere edilirken Ziya Hurşit Bey biraderimize Akdağ'dan bir telgraf gelmişti, ki Paşa Hazretlerine de o vakit takdim etmişlerdi; soruyor ki, Türkün ha- lâsı için Türkiye Halk İştirakiyun Fırkasının progra- mını tatbik etmek iyi olduğunu diğer bir arkadaşımız- dan haber alıyoruz. Falan yere bir memur gidiyor, yahut bir zat gidiyor, orada bolşevik teşkilâtı başlı-

yor. Şimdi biz bu memleket biliyoruz, ki vahdetle kur- tulacaktır ve geçende uzun uzadıya Büyük Millet Mec- lisinin müttehit gâyesi vardır. Başka gâyesi yoktur. Başka fırka yoktur. Bu neticeleninceye kadar, mem- leketin istiklâli, istikbali kurtarılınca kadar ve mem- leketin tapusu bilâkaydüşart cebimize konuncaya ka- dar, memleketin içinde bu teşkilâtı yapmak vatana ihanettir telâkki ettim. Bendenizin kanaatim bu mer- kezdedir. (*İştirak ederiz sesleri*) Bendeniz soruyorum Dahiliye Vekili Beyden, Akdağ'da, Sivas'ta, Çorum' da, şurada, burada yapılan teşvikatı soruyorum, Ad- nan Beyden. Bendeniz ki memleketin muhtelif aksa- mında bugün için, böyle fevkalâde bir günde, istikbal- de ve ilelebet mazarrat getirecek olan tahrikâtta bu- lunanlardan malûmatı var mıdır, yok mudur?

FEYYAZ ÂLİ BEY (Yozgat) — Halk İştiraki- yun Fırkasını açan Yozgat'ta merkez memurudur.

Dr. ADNAN BEY (Dahiliye Vekili) (İstanbul) — Efendim Halk İştirakiyun Fırkasının muhtelif yerler- de şubeler teşkil ettiklerini tabii memurlarımız olan mutasarrıflar, valiler haber veriyorlar. Bunlar arasın- da memur bulunanlara derhal mani olunmasıdır. Yal- nız bunlardan maada asıl mazur ve hafî olarak teş- kilât olduğunu ve bu teşkilâtın başında bir zatın bu- lunduğunu istihbar ettik ve bu adamı tevkif ettirdik, ki bunun doğrudan doğruya Mustafa Suphi ile alâ- kası olduğunu haber aldık. Muhaberatını tuttuk ve kendisini tevkif ettik. Sonra Karahisarı Şarkî'de bazı- larının böyle bir fırka halinde toplandığını ve me- murinin dahil olduğunu duyduk. Bütün o memurların azil ve tecziyelerini düşünüyoruz. Başka taraftan bu- na dair malûmat yoktur. Yozgat'ta gizli bir surette teşebbüs etmiş merkez memuru vardır. O merkez me- murunu da menettik. Başka yerde yapılmış bir şey yoktur.

VEHBİ BEY (Karesi) — Memleketin böyle teh- likeli bir zamanda, memleketin re'si idaresinde bulu- nan mutasarrıf ve memurini saire halka ancak vah- det için nasihat etmeleri iktiza ederken fırka, tefrika- dan başka mana ifade etmeyen şu vaziyetimizde, han- gi suretle olursa olsun, memurün onların heyeti ida- relerinde, heyeti faalelerinde fırkalara intisabı ve on- ların defterine kayıt olunmasını Heyeti Vekile muva- fık görüyor mu, görmüyor mu?

Dr. ADNAN BEY (Dahiliye Vekili) (Devamla) — Biz bunu tamim ettik ki muvafık değildir.

BİR MEBUS — Heyeti faalelerinde olmasalar dahi ihraç olunmalıdır.

Dr. ADNAN BEY (Devamla) — Bir kanun yok- tur elimizde, faal olmadıkları halde onların bu fir-

kada dahil olup olmadıklarını teftiş ve tetkik için elimizde bir şey yoktur.

SÜLEYMAN SIRRI BEY (Yozgat) — Cemiyetler Kanunu vardır.

VEHBİ BEY (Karesi) — Heyeti faalesinde bulunması bulunmaması değil, alelittlak Heyeti Vekile...

SÜLEYMAN SIRRI BEY (Yozgat) — Hükümetler bütün cemiyetleri her vakit teftiş eder.

Dr. ADNAN BEY (Devamla) — Tabii teftişat neticesinde mani oluyoruz. Şimdi söyledim.

VEHBİ BEY (Karesi) — Efendim bendenizin anlamak istediğim memurunin alelittlak... (Gürültüler) Müsaade edin, söylüyorum bir memurun fırkaya intisabına meydan veriyor mu, vermiyor mu Heyeti Vekile?

BİR MEBUS — Alelittlak intisap ne demektir Vehbi Bey?

TAHSİN BEY (Aydın) — Azil kâfi mi? Biz bugün dehşetli bir buhran içinde bulunuyoruz.

Dr. ADNAN BEY (Devamla) — Eğer bu adam o fırkaya girmişse ve biz haber almışsak o adamı derhal tecziye ediyoruz, budur yapacağımız, azlediyoruz. Bütün fırkalar bilâistisna...

TAHSİN BEY (Aydın) — Ne suretle tecziye ediyorsunuz?

VEHBİ BEY (Karesi) — Doğrudan doğruya heyeti memurunin şeraiti hakkında kanun neyi emrediyorsa onu yapabilir, fevkal kanun bir şey olamaz, bu idarî bir meseledir, memurunin hareketlerini tetkik edecek Heyeti Vekiledir. (Muhavere olmasın sesleri)

MEMDUH BEY (Sivas) — Efendiler İstiklâl Mahkemesinin takrirî okunduğu vakitte bazı şeyler bildiğim için söz istedim, bilhassa Paşa Hazretlerinin hepimizin bu hususa dair çalışmasını tavsiye etmesi, bendenizin bildiklerimi bir an evvel söylemekliğime sebep kıldı. Binaenaleyh şunu talep edecektim ki; bendeniz de İstiklâl Mahkemesine gideyim, bildiklerimi söyleyeyim. Mademki bir encümeni mahsus teşekkülünü istilzam ediyorlar. Şu halde müsaade buyurursanız ilk evvelâ Mustafa Kemal Paşa, müsaade buyurunuz bir kelime arzedeğim. Bendenizin ağzımdan... (Hay hay sadaları, söyleyin efendim) Bunun hakkında tafsilâta girişeyim, söyleyeyim. Zaten bendeniz ne vakitten beri söylemek istiyordum, kalbimde bir ukde idi. Fakat bunu ispat edemeyeceğim için ancak arkadaşlara Mecliste böyle adamlar mevcut olduğunu ihsas ettim ve söyledim. Fakat daha ziyade söylemekte hakkım yoktu. Çünkü bendeniz belki müfteri vaziyette kalacaktım. Bundan korkuyordum. Bir şeye teşebbüs edilmiş, ben de söyleyeceğim.

Malûmu âliniz, vaktiyle Meclisimizde bir Halk Zümresi vardı ve zannediyorum ki bu Halk Zümresi de reisi muhteremimizin arzusuyla olmuş, harice karşı bir siyaset takibi için yapılmıştı. Bendeniz intisap etmiştim. Onun programı bendenize ehven gelmişti, bilhassa bazı mevadî. Bu suretle o zümreye mensup idim. Vaktaki bu zümreye dahil olduğum zaman, oradaki meşhudatımın bir mahkeme huzurunda zabta geçmesini arzu ederim. (Burada söyleyiniz sesleri) Müsaade buyurunuz, söyleyeceğim. O fırkanın yeğan yeğan burada heyeti faalesini saymayı bilüzüm görüyorum. Söylenmesinde ısrar ederseniz heyeti faale azasından bir zat da, demin ismi okunan Nâzım Bey, ve biri de Şeyh Servet Efendidir. Evet; daha başkalarının isimlerini hatırladığım vakitte söyleyebilirim. Herhalde zannediyorum ki bendeniz bizim gibi gençleri, daha doğrusu bizi âlet etmek istiyorlardı ve bunlarla vaki olan mübahasatımda hakikaten halihazırda bulunan Hükümeti Milliyeye karşı şedid bir aleyhtarlık mevcut olduğunu tamamiyle hissediyor ve görüyordum. İtiraf ediyorum, bendeniz hakikatı anladım. Sözlerinden böyle bir Yeşil Ordu şubesinin mevcut olduğunu ve bunlarla daima muhabere edildiği ve sonra bir zaman gelecek ki bunların kuvvet ve kudretiyle ... bunlar böyle yaptıkça bize ve bizim gibilere karşı kendi zamirlerini pek ihsas etmiyorlardı. Vaktaki bu şeyler mevcut olmakla beraber, Halk Zümresinin son günlerinde maksadı anlaşılmaya başlandı. Biz de bunlardan kendimizi çekmeye ve şüphe almaya, bu hükümetin şöyle böyle yapılacağı bize hitaben aralarında vaki olan sözlerinden anlaşılıyordu. Bir vakit geldi ki bizim Şeyh Servet Efendi bize günde filân yere geliniz, dedi. Bendeniz, bir de Karesi Mebusu Basri Bey, bir de Şükrü Beyefendi, ki Mehmed Şükrü Bey de müessislere dendir. - Onlar belki tafsilâtını daha güzel kelimelerle söyleyebilirler. Sonra efendim Şeyh Servet Efendi bizi hanesine davet etti. Oradan bize delâlet ederek, bir gün sonra olsa gerek, evet bir gün sonra, Ziyetullah Efendinin hanesine götürdü. Biz yolda giderken, siz heyeti merkeziden olacaksınız, şöyle böyle olacaksınız, bize payeler vermeye kalkıştılar. Oraya girdiğimiz vakitte orada üç dört tane kadın, yok Rahime yoldaş, Fatma yoldaş, Halime yoldaş... Biz bunların karşısında tuhaf bir vaziyet aldık. (Gürültüler) Müsaade etmiyorsunuz ki söyleyeyim. Evet, bize, bu kadınlar da olduğu halde, bir cemiyetten bahsettiler. Biz daha craya gitmezden evvel bilhassa Nâzım Bey bendenize söylemişti ki; biz hakikaten Halk Zümresindeniz, hatta Şeyh Servet Efendi bir takım âyattan bahsederek halk-

çılığın bilhassa bizi kandıran asıl samimiyeti müştereken cümlesini öyle; gâyet vazih bir surette izah etti ki, zannederim Mecliste ekseriyette kabul etmiştir. Katiyyen bize hafi bir komünistlik meselesini, Halime, Fatma yoldaşın yanına götürceğini, bize ancak bunları söyledi ve bize, burada hafi bir cemiyet vardır. Maksadı bizim maksadımızdan gayri bir şey değildir ve biz kendi programımıza tabi kılacağız. Biz de pekâlâ dedik. Kalktık gittik ve gider gitmez o manzaraya şahit olduk... Ondan sonra bize cemiyetin heyeti merkeziyesinin gâyesinden bahsetti. Bilhassa bendeniz bir çok nıkata itiraz ettim. Başka türlü çıkamazdık. Bir kere oraya gelmiştik. Çıktıktan sonra derhal üç kişi, birisi de Erzurum Mebusu Asım Beydi. Üçümüzün de hissiyatı aynı imiş gibi yekdiğerimize soruşmaya başladık. Bu benim asabiyetimi tahrik eder. Benim ananatu milliyeme muhaliftir. Bu tarzı teşekkülü, bu komünistliği yapamam dedim. Derhal çekilmenin esbabı ne ise buna tevessül edelim. Bu hafi komünist teşkilâtının esası o vakit böyle yapıldı. Sonra yalnız bir şey daha vardır. Yalnız burada bulunan şu cemiyet ile uğraşmamız vardır ki, demin Beyefendinin bu yurduğu veçhile, taşra teşkilâtının mevcut olduğunu ve bir para geldiğini şununla ispat edeceğim. Zannederim, ki Şükrü Bey gazetesini getirdiği zaman Matbuat Müdüriyeti Umumiyesine sattı. Tekrar geriye alındı. Verilen para Şükrü Beyin parası değildi, nakakkak yarısı hariçten alınmış. Nâzım şöyle diyordu : Matbaa açmak istiyorsunuz, bu paranın bin lirasını Şükrü Bey veriyor. Buna cevaben diyordu ki; bizim Anadoluda kardeşimiz var, bu parayı o getirdi. Halbuki biz, bu paranın doğrudan doğruya Rus sefaret-i tarafından verilmiş olduğu kanaatinde idik. Zira bu kanaatimizi mucip olan Ziyinetullahı ve Rus sefaret-hanesinden bir yoldaşı beraber görmeliğimiz ve bir müsamere gecesini Hilmi Beyin refikasının orada konferans vermesi bize, bu fırkada behemahal Rus parmasının ve Rus parasının hükümferma olduğunu anlattı. Velhâsıl bildiklerimi belki daha ziyade hatırlayamıyorum. Şimdi bildiklerimi belki İstiklâl Mahkemesine söyleyebilirim.

SALÂHADDİN BEY (Mersin) — Efendiler; bendenizin istirham edeceğim şey, gâyet muazzam olan bu meselede her ferdin bununla son derece alâkası olmak emri tabiidir. Bunun hakkındaki izahatın ekseriyet tarafından istimai arzusundayım. Hepimiz dinlesek daha iyi olur. Biraz mahzur varsa bilmiyorum, fakat on, onbeş arkadaşımızın bundan müstefid olmasını rica edeceğim. O gün programlarını müsvedde halinde yapmışlar, okuyorlardı. Bendenizdeki bir

kanaat ya arzudur, kabulü ademi kabulü başka bir meseledir.

RİFAT BEY (Tokat) — Arkadaşlar; Nâzım Beyin bazı ahvalinden bahsedeceğim. Çünkü dairei intihabiyemendir. (*Beyefendi yüksek söyleyin sesleri*) Bir gün Hâk Zümresine bendeniz de gitmiştim. O gün programınızın şeyisini valilik yapmış, bilmem ne yapmış. Öyle karar verdiler. Bazı yerlerini tadil ve ilâve ediyorlardı, sonra bitti. Dahiliye Vekâleti o zaman münhal idi. Dahiliye Vekâletine intihap için bir fırka halinde, ya buraya kimi yapalım dediler. Sonra dendi ki Nâzım Beyden muvafık, münasip yok. Bir mezhep icadına kalkıştı. Ne kadar Alevî köyü varsa onlara hitaben bir beyanname yaptı. Onu bazı mev-sukulkelim arkadaşlardan işittim. Ne ise... Bu adam Dahiliye Vekâletini yapamaz, olmaz bu adam, ben bu adamı bilirim, bu daima teşkilât yapar.

Sonra gelelim Zile isyanına, Zile'de malûmu âliniz âsileri Zile'ye davet ettiler. Davet eden adamlar bunun tek mil adamlarıdır, ki bu ihtilâlde ... Kazandırmaya çalışanlardır, ki asıldılar onlar. Bazı muhalif arkadaşlarımız vardır. Binaenaleyh bu gibi meselelerde şiddet lâzımdır. Hacı Şükrü Beyin meselesi elyevm şubeden çıkmadı, bunları intaç ve halledelim.

HAKKI HAMİ BEY (Sinop) — Efendim, Meclisi Âlinin ilk içtimaidaki vaziyeti dahiliye ve hariciyesi nazarı itibare alınırsa, Bolşevikliğin memleketimizde tarzı intişarına sebebiyet verenler hakkında bir kanaat edinebiliriz. Biz öyle bir mevkide toplanmış-tık ki her taraftan ümit ve kuvvet bekliyorduk. Fakat maatteessüf o kuvvetler şayanı itimat kuvvetler değildiler. Son zamanda ne gibi bir maksat ve mahiyet peşinde koştuklarını fiilen ispat ettiler. Hatta o bolşevikliği, yine maatteessüf diyeceğim, bilmeyerek hepimiz âdeta bizim için bir çarei halâs olduğunu zannederek bütün ümidimizi oraya verdik. Hatta bir gün muhterem Hamdullah Suphi Beyefendi dahi Şarktan bir nur doğuyor diye başlayan beligâne nutukları ile, şüphesiz Şarktan gelecek olan Yeşil Ordu mudur, yoksa bolşevik midir? O kuvvetlerden de ledelhace istifade edilebileceği ümidini vermişti. O vakit biz her taraftan ümit bekliyorduk. Yine hatırı âlilerindedir ki; matbuatta zannederim, bolşevikliğin herhalde memleket için nâfi olacağı tarzında bazı neşriyat da vardı. Fakat bizim için meçhul olan şey, bolşeviklik nedir? Yalnız işittiğimiz diğer bir şey var; bolşeviklik şeriatın şimdiiye kadar tatbik edilemeyen bazı aksamı mühimmesinin tatbikinden ibarettir. Binaenaleyh musavatu tammenin tesisine en hâdim bir meslektir. Öyle ise bu bizim için menfaatli bir şeydir

diye bir çok kimseler Meclisi Âlinizde, bolşeviklik kelimesi zikredilirken bir alâmi meserret, bir ümit var idi. Fakat insanlar, bilmediği, anlamadığı bir programı, hakikatine vakıf olmadığı bir meslek karşısında kalırlarsa bunu maatteessüf benimsemeyerek böyle elim, vahim vakalar neticepezir olur. Eğer biz o zaman müteenniyanane bir surette bolşeviklik hakkında biraz tetkikat yaparak, onun üzerine, o mesleğe karşı olan meylimizi göstermiş olsaydık, eminim ki, bendeniz bu fena cereyan bugünkü şekli almazdı. Bolşeviklik nasıl bir meslektir, acaba bizde kabili tatbik midir, değil midir? Bu mesele. Yani gerek bu cereyan hakkında yaptığım tetkikat ve gerek oradan gelenlerden edindiğim malûmata nazaran onların takip ettikleri makasidi esasiyeye nazaran, bizim dinimiz bu mesleği kabul edemez. Yalnız bu hakikat anlaşıldıktan sonra, bu mesleği tesis etmek için çalışanlar memlekete zannederim fenalıktan başka bir şey yapmış olmadılar.

İkinci bir mesele; her memlekette erbabı mesleğe hürmet lâzımdır ve bu ilmi bir meseledir. Fakat yalnız bir cihette hürmet edilmemek lâzımdır. O da, ister doğrudan doğruya, ister kendisi bu memlekette bu suretle fikir ve kanaatiyle bu mesleği tesise çalışmış olsun. Bunun mazarratı muhakkaktır. Bunda tadili efkârâ çalışmak lâzımdır. Herhangi bir devletin tahtı tabiiyetinde bulunarak o memlekete hizmet etmek isteyen bir zümre, o mesleği o memleket dahilinde tesis etmek için diğer bir devletin menabii kuvvetinden istifadeye kalkışırsa, bendeniz onda bir hüsnüniyetin mevcudiyetine kail değilim, bu haddi zatında bir cürümdür. Çünkü hiçbir devlet yoktur ki diğer bir devlet saadetinin temini ve huzur ve refahının istihsali için hazinesini boşaltsın da bütçesini oraya sarf etsin. Bu, hiçbir zaman varidi hatır olamaz.

Şimdi arzetmek istediğim bolşeviklik maatteessüf bu müsait olan muhite girmiştir. Çünkü bolşevikler emellerine nail olmak için İngiltere'de ve sonra Yunanistan'da ve emsali yerlerde, teşkilâta muvaffak olduklarını gazetelerde, şurada, burada görürsek, herhalde dört tarafı düşmanla muhat ve henüz kuvvet ve kudretini gösteremeyecek bir vaziyette bulunan memleketimizde, bugünkü hale kadar geçen bir sene zarfında korkarım ki belki esaslı bir teşkilât yapmış olabilir. Şüphesiz bu teşkilât aleni olursa elbette onun ilmi veyahut hukukî bir surette müessisleriyle temas edilir, önüne geçilebilir. Fakat hafi olan bir teşkilâtın önüne geçmek için çare, şüphesiz bunda şedid bir tetkikat ve takibattır.

Sonra Salih Efendi buyurdular ki; celsei hafiye de söylenen sözler dışarıda şunun bunun ağzında doluyor. Efendiler, celsei hafiye olmayıp da aleni yap-sak, belki o kadar ehemmiyeti yoktur. Acaba bu celsei hafiye de söylenen sözler ne suretle harice çıkıyor? Sui niyetle mi, yoksa anlamayarak veyahut tedbirsizlik neticesi olarak mı söyleniyor? Celsei hafiye de söylenen sözler, bendeniz o kanaattayım ki, insan, şahsından başkasına işittirmemesi elzem ve ehem olan şeyleri celsei hafiye de konuşur. Bir adam kendi şahsından maada başkasının işitmesi herhalde memleket için ve binnetice kendisi için muzir olacak bir şeyi ailesine de söylemesi bir cürmü ahlâkidir. Fakat bendeniz korkarım ki celsei hafiye de söylenen bu gibi sözlerin ve şeylerin hemen biz buradan çıkmadan celsei hafiye sözlerinin şurada burada konuşulduğunu işittim. Celsei hafiye de cereyan eden müzakeratın ehemmiyeti yok ise hafi müzakere etmeyelim.

Sonra efendim Komünist Fırkasının teşkili hakkında, sıhhatini bilmiyorum, yalnız tebligatı resmide gördüm, mevzuu müzakere, taklibi hükümet meselesi ile bir de Meclisteki esrarın harice çıkmaması meselesidir. Bunun hakkında Meclis noktai nazarını zaten tespit etti. Bendeniz arkadaşlarımızın söylediği bazı noktalar üzerine bilmünasebe tetkikatımı yapıyorum. İstiklâl Mahkemesinin tezkeresinde Nâzım Beyin isticvabına lüzum görüldüğünü anlıyorum. Şüphesiz Nâzım Beyin şu isticvabı, tezkerenin tarzı tahririne nazaran, maznun olarak gösterilmiştir ve maznundur. Bunda bir meselei hukukiye vardır zannederim. Bunu doğrudan doğruya İstiklâl Mahkemesine göndermek muvafık mıdır, yoksa Kanunu Esasi şubesine mi vermek lâzımdır? Bu, bir meseledir.

BASRI BEY (Karesi) — Efendiler celsei hafiye-lerin birinde de arzetmiştim. Biz Türklerin en büyük içtimai kusuru; ifşayı sır oluyor. Bu sırların harice intikâl etmesi, şayi olması, zannıma göre, bilhasa hıristiyan evlerinde oturmamız ve hıristiyanların yanında kendi arkadaşlarımızla konuşmamızdan ibarettir. Benim ismimi de mevzubahs ettiler. Bu mesele hakkındaki meşhudat ve mesmuât ve ihtisasatımı İstiklâl Mahkemesinde arzedeceğim. Gerek Nâzım Beyle, gerek Şeyh Servet Efendi ile vaki olan müzakeratı bir celsei hafiye de bilmünasebe söylemiştim. Bunda benim zerre kadar alâkam yoktur. Halk Zümresi teşkil etmişler, bidayette vakıf değildim. İki defa beni de çağırdılar. Müzakerelerini şöylece dinledim : Nâzım ve Şeyh Servet beni kendilerine raptetmek için, kul etmek, köle etmek için ne kadar şeytanet varsa hepsini kullandılar. Fakat Memduh Beyin söylediği

gibi, ben açık söyleyeyim, Nâzım Beyin herşeyden ziyade haris, ihrasperver, karıştırıcı bir adam olduğunu anladım. Halbuki ben memleketi meşgul, muhacir bir mebusum. Ben her şeyden evvel memleketimin selâmetini düşünürüm. Nâzım Beyle vesaire ile birleşmek, onlarla teşriki mesai etmek, benim istihdaf ettiğim gayei milliyeye taban tabana zıt çıktı ve esasen buraya gelirken biz Karesi mebusları, yani üç arkadaş, mebus olduğumuz müddetçe hiçbir fırkai siyasiyeye girmemeye azmettik.

VEHBİ BEY (Karesi) — Memleketimizde bizden böyle söz aldılar.

BASRİ BEY (Devamla) — Harekâtı milliyeye idare edildiği sıralarda, bendeniz bidayetlerinde hali firarda idim. İngilizlerin takibine maruz kalmıştım. Ha, onu arzedeyim. Bilhassa benim İngilizler yüzünden başıma gelmemiş felâket kalmamıştır. (*Gürültüler*) Onu Heyeti Vekilede bulunan Celâl Bey de bilir. Ben İngiliz taraftarı olduğumu işittiğim bir adamla bittabi çalışmam. Bununla sabittir ki Halk İştirakiyun Fırkasının ne fena gaye takip ettiği, Memduh Beyin hikâye ettiği gibi, maatteessüf efendiler, kanaatim bunların ecnebilere beraber olduğu merkezindedir. İstiklâlimizi kurtaracağına kani olduğum bir devleti ecnebiyeye bile kul, köle olmak benim gibi mert düşünenler için züldür.

NAFİZ BEY (Canik) — Bu gibi siyasî fırkalarla iştirâk etmemesine dair bir teminat yok mudur? Diğer bir mesele de ecnebilere alet olan alçakların herhalde kafası kırılmalıdır. (*Kâfi sesleri*)

FAİK BEY (Edirne) — Meselede iki şık vardır. Biri İstiklâl Mahkemesi tarafından maznunen istenilmesi, ikincisi de; Halk İştirakiyun Fırkası namı altında teşekkül eden fırka. Hepimiz ve herkes bilir ki, bir memleket ve bir vatan ancak kendi evlâdının ve kendi menabîinin kuvvetinden istifade edebilir ve ancak öyle yaşayabilir. Hiçbir memleket yoktur ki ecnebi menabîinden istiâne ederek yükselebilsin ve hatta yaşayabilsin. Gerek şahsi olsun ve gerek fırka halinde olsun menabîi ecnebiyeye müracaatla onlardan istifade etmek suretiyle bir memlekette faaliyete geçerse, bunun hüsnüniyetini zannetmek kadar gaflet olamaz. Eğer ecnebi kuvvetinden bilistifade çalışmak istiyorlarsa ve hüsnüniyetle hareket ediyorlarsa bunlar abdaldır. Memlekete hâdim olamaz, olmadıkları takdirde haindirler. Memlekete daima muzirdir. Şu halde bendeniz demek istiyorum ki; her şeyden evvel mazarratı ve hiyaneti tahakkuk etmiş olan bu fırkayı feshetmelidir.

İkincisi; bu fırkayı teşkil edenler içerisinde maalesef mebus sıfatını taşıyan zevat da mevcuttur. Meclisimizde cereyan eden müzakeratla, müzakeratı hafiyenin memleketin menafii hayatyesine son derece muzir olarak intişar ettiği, ecnibin ve hatta düşmanların kulağına eriştiği sabit olmuş bir hakikattir. Bütün arkadaşların söyledikleri gibi, bazı tedbirsizliklerin neticesi olsa bile, kim iddia edebilir ki bir hiyanet mahsulü değildir? Hiçbir vakit hiyanete ve kasda makrun olmayan şeyler yoktur. Mazbut yürümez. Evet efendiler, kati olan bir şey vardır ki, bu hiyaneti yürüten eller içimizde de vardır. Bunların bilâ ifatei vakit içimizden temizlenmesi lâzımdır. Bu itibarla bendeniz teklif ediyorum, Meclisi Âliyye, bu Halk İştirakiyun Fırkasına mensup kaç kişi varsa, ister hüsnüniyet sahibi olsun, evvelemirde ve bilâ tetkik mebusluk hakkından iskat edilmelidir. Diğer bir arkadaşın dediği gibi, burası bu gibi gafil ve hain adamlara darülâman olamaz. Ondan sonra eğer bunların içinde gafilleri varsa temizlemek için ait oldukları mahkemeye giderler, orada kendilerini temizlerler. Efendiler, biz bu Meclisten dahi emin olamazsak, bu Meclis dahi tamamen hüsnüniyet sahibi olamazsa, bu Mecliste dahi namuskâr olamazsa, emniyet edilecek bir şey meydana gelemez ve gayemiz husule gelemez. Onun için teklifimin kabulünü rica ederim.

HAMDULLAH SUPHİ BEY (Antalya) — Arkadaşlar; şimdiye kadar bendenizden evvel söz söyleyen arkadaşların söyledikleri sözler arasında doğrudan doğruya maddeye temas eden kısımlar var, olmayanlar var. Vaktin gecikmiş olduğunu nazarı dikkate alarak müsaadenizle rica edeceğim, bir noktayı tasrih için bir iki söz söylemekliğime müsaade ediniz.

Bendenizin, vaktiyle bir defa değil, iki üç defa Rus âlemine bir hitabe addedebileceğiniz beyanatım cereyan etti ve karşınızda tekrar hitabederim ki bunları söylemiş olmaktan dolayı zerre kadar nâdim değilim. İstiklâl muharebesinde bir millet daima kendisine müzahir maddi ve manevi kuvvetler arar. Biz Heyeti Celilenin âzası sıfatıyla etrafımız düşmanla muhat ve düşmanlarımızla muharebe eder bir kuvvet bulduğumuz için ellerimizi daima ... Fakat derhastır edemezler ki muhterem arkadaşlarım, günün birinde karşınıza çıkıp, biz bolşevik olalım demedim. Muhterem arkadaşlar ve muhtelif fırkalar teşekkül ederken bendeniz haberdar idim, gidip dahil olmadım. Fakat emin olunuz ki bu fırkalara girmiş olan arkadaşlarımı tamamıyla tahtie etmiyorum. Biz terbi-

yei siyasesi mahdud olan bir milletiz. Hürriyetimizi ihraz edeli çok zaman olmamıştır. Gafletler yaparız. Acemilikler gösteririz. Fakat asıl hakikat baş gösterdi mi, şahsi menfaatlarımız için memleketi menafii âliyesini feda eden bir vadiye girersek cürmümüz, günahımız, hıyanetimiz o vakit başlar. Hükümetimiz de muhterem arkadaşlar, burada müteaddit defalar bolşeviklerden ve Rus âleminden bahsetti. Onlarla hâlâ bugün hüsnü münasebat devam ediyor. Hükümetimiz ve Meclisi Âli de cihana karşı ilanı husumet etmek noktai nazarından yalnız nazariyat mevzubahs oldu mu, hükümet noktai nazarından hayır dedi, bu benim âmalime dahil değildir. İttifak edelim, müzaheret siyasesinden istifade edelim, fakat nazariyatı siyasesi, bu, benim kararlarım dahil değildir dedi. Bu cihetten kâfi derecede vazihdir muhterem arkadaşlar. İçimizde infialâta zaman zaman zemin olan münakaşalar yapıyoruz. Fakat bütün bunlarda birbirimizi kırar sözler geçiyor, anlaşamamalık hâsıl oluyor. Fakat bunlar, bütün, emin olabilirsiniz ki, uzaktan bu vaziyete baktığımız vakit zerre kadar ehemmiyeti haiz olan bir şey değildir. Cihanın en büyük inkulâbatının içyüzünü tetkik ediniz, göreceksiniz ki, ne zaafılar vardır, ne hatalar vardır. Fakat bir defa keşmekeş hâsıl oldu mu tarih ve bütün cihan mevkufu hayret kalır. Böyle bir vaziyet dahilindeyiz. Anlaşamamaklar, kırılmaklar, inkisarlar hepsi mevcuttur. Fakat biz uzun sürmüş muharebelerden sonra memleketimizin, son parçasında son kaleye çekilmiş, son müdafaa kuvveti vaziyetindeyiz ve evlâdu ahfadımız, zaman gelecek, harbi umumiden sonraki memleketimizin bu elim vaziyetini tetkik ettiği vakit, emin olunuz ki heyetinize bir heyeti kübra gibi bakacaktır. Yıkılmış olan bir memlekette kahramanlar gibi bakacaktır ve bu şükranı daima bize ödemeye kalkışacaktır. Heyetimiz, kudsi bir heyettir. Bir milleti, bir tarihi kurtarmaya azmetmiş bir heyettir. Elverir ki aramızda zayıf kalpli kimseler bunun kudsiyetini ihlâl etmesin. Bu itibarla arkadaşlar, hükümet en mevsuk menbalardan haber alıyor ki bizim aramızda en mahrem, hayatî mesaili mahrem tutmak iktiza ederken İngilizlere bu haber gidiyor. En hayatî, en mühim mesail mevzubahs olduğu vakit demek ki mahremiyet kalmıyor. Arkadaşlar, Hariciye Vekilimiz gidiyor, bir devleti ecnebiyenin paytahtında, oranın hariciye nâzırı ağzından reisiniz şunları, şunları söylemiştir, deniyor. Demek ki mahremiyet yoktur. Hükümet emniyet şeraitini aramak hakkını haiz değil midir? Aramızda emniyet yoktur. Bu itibarla tasvip ve tecviz buyurursanız - ki hükümet

bu kadar alâkadar mesail hakkında gelip size mahremane malûmat ita edeceğinden, bendeniz hükümete mensup bir arkadaşınız sıfatıyla tekrar ediyorum Meclisimizde emniyet şeraitini temin etmelidir. Bu heyeti bütün cihan nazarında ayıklamalı, muazzam olan heyetin emniyetini ihlâl eden zayıf adamları meydana çıkarmalı ve tecziye etmelidir. (*Müzakere kâfi sesleri*)

REİS — Müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın, müzakere kâfi görüldü.

Reis Paşanın teklifi ettiği encümenin teşkilini kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

MUSTAFA KEMAL PAŞA (Ankara) — Arkadaşlar, mevzubahs olan isimler hakkında malûmat verilmesi için bana vesika sorduğunuz zaman onu heyeti umumiyeye arzederim. Belki bugün için ve bir zaman için arzetmem.

Onun için vereceğim malûmatın tamamen mahdudiyetini temin maksadiyle böyle ufak bir heyetin mevcudiyetini arzu ediyorum.

FUAT BEY (Çorum) — Heyeti Celileniz encümenin intihabını esasen kabul etti. Vehbi Bey buyurdular ki, olabilir ki bu encümenin içerisinde müttahem olabilecek zevat da bulunabilir. Yani medarı intiham olacak bulunabilir dediler. Bu doğrudur. Şimdi bu mahzuru ortadan kaldırmak için bir çok hususatla Divanı Riyaset meşguldür. Bizim her türlü hususatımızda mezuniyet vesair mesailde, Divanı Riyaset, ki kendilerine tamamiyle emniyetimiz vardır, kaç kişi istiyorsanız, on mu, beş mi, altı mı, Divanı Riyaset intihap etsin. Sonra bu zevat tetkikatını yapsınlar. Tetkikatı bitirdikten sonra heyeti umumiyeye desinler ki; biz icra ettiğimiz tetkikatta vesaike müsteniden şu arkadaşlarımız hakkında bu kanaat hâsıl oldu. Şu adamlar hakkında şu muamele münasiptir. Bendenize bu suret muvafıktır.

REİS — Teşkilî tekarrür eden heyetin Divanı Riyasetçe rüfeka arasından intihap edilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın, kabul edilmiştir.

İstiklâl Mahkemesinden verilen bu şikâyetnameyi kurra ile bir şubeye mi verelim?

MUSTAFA BEY (Tokat) — Hayır, hayır.. (*Olmaz sesleri, gürlütüleri*)

REİS — Oturunuz rica ederim. Nizamname mucibince şubeye verilmek lâzımdır.

İstiklâl Mahkemesinden gelen şikâyetnamenin bir şubeye havalesini reyinize arzedeceğim. Kabul edilmediği takdirde doğrudan doğruya karar verirsiniz. Nizamname mucibince şubeye gönderilmesini kabul edenler. (*Ret sadaları*)

Efendim şubeye gönderilmeyerek heyetçe karar it-
tihazını arzu edenler lütfen el kaldırsın...

Efendim mebusiyetin refi için karar isteniyor ki bu
kararı şube mazbatasının üzerine ve resen heyeti ce-
lileniz ittihaz eder.

Tekrar reye vazediyorum. Şubeye havalesini ka-
bul edenler lütfen el kaldırsın, kabul edildi. Üçüncü
şubeye kur'a isabet etmiştir.

Celseyi kapatıyorum.

